

امنیت و حقوق شهروندی زنان در فضاهای شهری با رویکرد CPTED مورد: خیابان و پیاده راه

محمود حقیقت*

دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان

سید محمود میرابوالقاسمی بهابادی

دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان

چکیده

یکی از مهمترین معیارها برای سنجش درجه توسعه یافتگی یک کشور، میزان اهمیت و اعتباری است که زنان در آن کشور دارند. اندیشمندان، انسان را محور توسعه می‌دانند و معتقدند که درجه توسعه یافتگی جوامع بستگی به استفاده بهینه از تمامی توان نیروی انسانی آنها دارد. بهبود اوضاع زندگی آدمیان و تحقق عدالت اجتماعی هم وسیله و هم هدف توسعه همه جانبه است. برای پیشرفت و بالندگی یک جامعه، باید از تمامی ظرفیتهای و توانمندیها بهره جست و امکانات بالقوه را به بالفعل تبدیل کرد. توسعه پایدار به معنای تلفیق اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی برای حداکثرسازی رفاه انسان فعلی بدون آسیب رساندن به توانایی نسلهای بعدی برای برآوردن نیازهای شان است. شکل‌گیری و رشد شهرهای ایران به طور کلی متکی به دو عامل رشد ارگانیک و رشد برنامه‌ریزی شده بوده است. می‌توان گفت دو عامل موثر در شکل‌گیری و توسعه شهرها طبیعت و مردها بوده‌اند. متأسفانه زنان به عنوان نیمی از شهروندان شهرها، نیازهایشان در طراحی شهر دیده نشده است. این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و نحوه انجام روش توصیفی - تحلیلی است و روش جمع‌آوری اطلاعات به روش اسنادی (کتابخانه‌ای) و میدانی و مراجعه به سازمانهای مربوطه می‌باشد. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهند که در سال‌های اخیر زنان و مردان فضای شهری را به صورتهای متفاوتی تجربه می‌کنند و زنان بطور یکسان با مردان از فضای شهری بهره‌مند نمی‌شوند. اگرچه فضاهای شهری بر اساس قانون به روی همه باز است، یکی از عوامل محرک این اقدام خود زنان به عنوان شهروند می‌باشد. آنان بهتر از همه بر معضلات حضورشان در محیط‌های شهری واقف هستند و در صورت مشارکت فعال با برنامه‌ریزان می‌توانند محیطی امن برای خود و خانواده‌شان فراهم آورند. در این مقاله بر پایه رویکرد CPTED تحت یک پرسشنامه‌ای از خود زنان در مورد کاهش احساس امنیت در فضاهای شهری (مورد یک محور خیابان و پیاده راه در تهران) تحلیل انجام می‌شود. یافته‌ها در زمینه امنیت در فضاهای شهری یاد شده نشان می‌دهد در کشورهایی که ساختار فرهنگی و مذهبی عمیق تری وجود داشته باشد و طراحی شهرهای آنها مرد محور بوده و باعث ایجاد احساس عدم امنیت و بروز زمینه‌های مشکلات اجتماعی، فرهنگی و روانی می‌شود و همه اقشار جامعه را متاثر می‌کند. بایستی در ارتباط با این رویکرد معارهایی ریزتر و جزئی تری را در ارتباط با زنان و شاخص‌های طراحی محیط لحاظ کرد.

واژگان کلیدی: حقوق شهروندی، زنان، امنیت، شهروند، فضاهای شهری، جنسیت، طراحی شهری، رویکرد CPTED

مقدمه

در دو دهه اخیر همراه با تشدید پدیده جهانی شدن و گسترش بی‌سابقه ارتباطات و اطلاعات، ابعاد جنبش زنان بسیار گسترده‌تر و عمیق‌تر شده و در تمام عرصه‌های اجتماعی، برنامه‌ریزی و مدیریت مثل محیط زیست، توسعه پایدار و شهرسازی پایدار جای خود را باز کرده است. از جمله امروزه در تحلیل و فهم مسائل شهری در رشته‌های مختلفی مثل جامعه‌شناسی شهری، جغرافیای شهری، برنامه‌ریزی و طراحی شهری از نظریه‌های فمینیستی به وفور استفاده می‌شود. در این زمینه انبوهی از کتابها و مقالات جدید نشر یافته است که جدا از مباحث عام نظری به مباحث مشخص‌تر در حرفه شهرسازی پرداخته‌اند. هویت جنسیتی و فضا، عدالت فضایی، مشارکت زنان، امنیت زنان، جنسیت و فضاهای عمومی و غیره از جمله این مباحث می‌باشد. (کیوز، ۲۰۰۵: ۱۷۹) نکته جالب توجه این است که رشد سریع شهرنشینی در جهان سوم با رشد جنبش‌های زنان و افزایش سریع تشکلهای زنان به ویژه در نواحی کلانشهری همراه بوده است. در واقع فرایندهای توأمان انفجار جمعیتی شهری بحران اقتصادی و سیاست‌های صرفه‌جویی، که مردم و به ویژه زنان را در برابر دو راهی مبارزه یا مرگ قرار داد، محرک اصلی رشد چنین جنبش‌هایی بوده است. به همین دلیل برخی از پژوهشگران مسائل شهری از پیدایش جنبش‌های شهری زن محور در برخی از کشورهای در حال توسعه یاد کرده‌اند (کاستلز، ۱۳۸۰: ۳۳۰).

نخستین انتقادهای فمینیستی علیه مدرنیته ضرورتاً به حوزه شهرسازی، نیز کشیده شد. بررسی‌های ژرف‌تر نشان داد که ماهیت شهرسازی مدرن بر رویکرد پدرسالانه و معیارهای مردانه استوار شده است که برخی مصادیقی همچون جامعه شهری اصولاً از افرادی تشکیل شده که دارای نیازهای مشابه هستند و تفاوت‌های اساسی میان مردان و زنان به حساب نیامده است. و در تقسیم کار فضایی نوعی تمایز پنهان میان فضای عمومی (مذکر و تولیدی) و فضای خصوصی (مونث و مصرفی) در نظر گرفته شده است. و بسیاری از ضوابط و روش‌های برنامه‌ریزی و طراحی شهری در انطباق با الگوهای مردانه سازمان داده شده است.

این مقاله بدور از گرایش‌های فمینیستی به بررسی رابطه بین جنسیت و فضا-محصول معماری و شهرسازی می‌پردازد. فضای مورد نظر در این تحقیق فضای عمومی شهر است. زیرا فضاهای عمومی شهر برای استفاده هر دو گروه زنان و مردان در نظر گرفته شده و هیچ پیش فرض جنسیتی شدن بر آنها متصور نیست. اما گاهی بدلالی نظیر عدم انطباق وضع موجود فضاهای عمومی با نیازهای خاص بخشی از استفاده‌کنندگان فضا (زنان/ مردان) و یا وجود محدودیت و ناسازگاری در محیط حضور بخشی از استفاده‌کنندگان در این فضاها کمرنگ شده و در پاره‌ای از موارد از حضور در بعضی از این فضاها اجتناب می‌کنند. در بین فضاهای عمومی شهری از جمله خیابان‌ها و میادین مراکز تجاری، تفریحی، فرهنگی، پارکینگ‌های عمومی، ترمینال‌ها، پارک‌ها و فرودگاه‌ها، خیابان‌ها به لحاظ ابعاد اقتصادی - تجاری، نحوه خدمات رسانی و سهولت بهره‌مندی دارای بیشترین و گسترده‌ترین استفاده‌کنندگان هستند. به همین دلیل بهترین گزینه از بین فضاهای عمومی شهری به عنوان نمونه مورد مطالعه برای سنجش کیفیت موجود و جستجوی راهکارهای مناسب برای ارتقاء کیفیت آتی فضاهای شهری قابل بررسی می‌باشد.

مبانی نظری

رویکرد نظری فضاهای شهری

جنسیت مشمول رفتارها، کنش‌ها و اندیشه‌های اجتماعی است که فرهنگ حاکم در هر جامعه به عهده دو جنس زن و مرد می‌گذارد. در ارتباط با نقش‌های جنسیتی، افکار قالبی در مورد هر دو جنس در جامعه مشاهده می‌شود که دامنه انتظارات را از هر دو جنس طرح ریخته و تعیین می‌کند (نرسیسیاس، ۱۳۸۳: ۳۸) از این رو جنسیت به عنوان یک عامل اجتماعی و متأثر از فرهنگ مطرح می‌گردد. لذا تفاوت‌های جنسیتی ثابت نبوده و در فرهنگ‌های مختلف و همچنین در طول زمان تغییرپذیر است. از دهه ۸۰ میلادی همانند سایر علوم لزوم پرداختن به رابطه بین جنسیت و شهرسازی - معماری مطرح شد و به سال ۱۹۹۲ در خلال موج سوم جنبش برابری طلبی زنان، کتاب جنسیت و فضا توسط بتائریس کولومینیا چاپ گردید (colomnin, ۱۹۹۲) موضوع جنسیت و شهر معماری مبحثی پیچیده است و در حال حاضر کسانی که در این موضوع به مقوله جنسیت توجه دارند از پیروان جنبش برابری طلبی زنان در سایر زمینه‌ها الهام می‌گیرند. زیرا مطالعات پایه در رابطه با موضوع جنسیت متعلق به این گروه بوده و اشاره به مطالعات آنان اجتناب ناپذیر است. با توجه به مطالعات انجام گرفته به نظر می‌رسد که می‌توان عمده‌ترین ایده‌پردازان شهری را بر مبنای دیدگاه‌هایشان در شش گروه تقسیم کرد.

جدول شماره (۱): صاحب‌نظران با تاکید و ادراک فضایی و بصری

ردیف	نظریه پرداز	سال	عنوان متن/نظریه	مفاهیم کلیدی
۱	کامیلوسیت	۱۸۸۹	زیبایی بصری در شهرها	تداوم بصری در حرکت پیاده
۲	گوردون کالن	۱۹۶۱	منظر شهری	توجه به دیدهای متوالی عابر پیاده در طراحی فضاهای شهری
۳	راب کریبر	۱۹۷۵	فضای شهری	توجه به عناصر و جنبه‌های کالبدی عرصه عمومی شهر
۴	آلدو روسی	۱۹۸۲	معماری شهری	توجه به جنبه‌های کالبدی و عرصه عمومی شهر
۵	کریستوفر	۱۹۸۷	تئوری جدید طراحی شهری	رشد تدریجی و نظم غیرهندسی فضاهای شهری
۶	کلیف ماتین	۱۹۹۹	طراحی شهری: خیابان‌ها و میدان	معرفی عناصر اصلی طراحی شهری با تاکید بر نقش خیابان و میدان در شهر
۷	علی مدنی پور	۲۰۰۰	طراحی فضای شهری	بازشناخت طراحی شهری با نگرشی بر فرآیند اجتماعی- مکانی فضای شهری
۸	جهانشاه پاکزاد	۲۰۰۵	راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران	معرفی انواع فضاهای شهری و تبیین اصول طراحی هر یک با رویکردی بومی

جدول شماره (۲) : صاحب‌نظران با ملاحظات پایداری و محیط زیستی

ردیف	نظریه پرداز	سال	عنوان متن/نظریه	مفاهیم کلیدی
۱	سرگنی چرمایف	۱۹۶۴	عرصه‌های زندگی جمعی و زندگی خصوصی	توجه به عوامل تهدید محیط زیست انسانی در شهرها
۲	گراهام هاگتون	۱۹۹۴	شهرهای پایدار	ارتباطات سازنده میان ساختمان‌ها، مسیرها و فضاهای باز
۳	هوگ بارتون	۱۹۹۶	سکونتگاههای پایدار؛ راهنمایی برای برنامه‌ریزان، طراحان و توسعه‌گران	شبکه فضای باز برای مدیریت آلودگی و افزایش فضای سبز محلی
۴	ریچارد راجرز	۱۹۹۷	شهرهایی برای یک سیاره کوچک	عرصه عمومی مشوق اجتماعی و عامل تحرک

جدول شماره (۳) : صاحب‌نظران با رویکرد تقویت تعاملات اجتماعی

ردیف	نظریه پرداز	سال	عنوان متن/ نظریه	مفاهیم کلیدی
۱	حنا آرنه	۱۹۵۸	شرایط انسانی	قلمرو عمومی عامل اصلی برون‌گری و زندگی سیاسی و عمومی
۲	پاول زوکر	۱۹۵۹	شهر و میدان	میدان عامل تبدیل جامعه به اجتماع نه صرفاً محل تجمع از افراد
۳	جین جیکوبز	۱۹۶۱	مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی	پیاپیاده‌روها عامل ایجاد امنیت و تقویت تعاملات اجتماعی
۴	ویلیام وایت	۱۹۸۰	زندگی اجتماعی فضاهای شهری کوچک	تاکید بر نقش اجتماعی فضاهای شهری
۵	بان گل	۱۹۸۷	زندگی در میان ساختمان‌ها	سه گروه فعالیت در فضای شهری؛ ضروری، انتخابی، اجتماعی
۶	اولدنبورگ	۱۹۸۹	مکان خوب؛ کافه‌ها، کافی شاپها و دیگر پاتوق‌ها	تاکید بر عرصه‌های عمومی شهر بعنوان مکان سوم (خانه و محل کار؛ مکان اول و دوم)
۷	کلر کوپر مارکوس	۱۹۹۰	مکانهای عمومی	ارزیابی محیط سکونتی و معرفی فضاهای شهری هفت‌گانه

ماخذ: جمع آوری نگارنده ، ۱۳۹۵

جدول شماره (۴): نظریه پردازان با تاکید بر حرکت در فضای شهری و گسترش پیاده مداری

ردیف	نظریه پرداز	سال	عنوان متن/نظریه	مفاهیم کلیدی
۱	تونی گارنیه	۱۹۱۷	شهر صنعتی	حفاظت آب و هوایی پیاده‌ها، عبور پیاده‌ها از درون فضاهای سبز
۲	اشپرای رگن	۱۹۶۰	معماری شهرها و شهرک‌ها	پیاده‌روی ایجاد کننده بیشترین سطح تماس با یک مکان شهری
۳	لارنس هالپرین	۱۹۶۸	کیفیت، شخصیت فضای باز در طراحی شهری	اولویت حرکت پیاده در فضای شهری، افزایش کیفیت پیاده‌روی
۴	ادموند بیکن	۱۹۶۸	طراحی شهرها	نظام‌های حرکتی عامل پیوند دهنده کل شهر، حرکت پیوسته عامل تجربه فضا
۵	هیلبیر	۱۹۹۶	تحلیل چیدمان فضا	ارتباط میان حرکت (عمدتا پیاده) و وضعیت فضاهای شهری
۶	مایکل ای آرث	۱۹۹۹	نوپیاده‌گرایی	تمرکز بر کاهش با حذف اتومبیل در فضاهای شهری

جدول شماره (۵): نظریه پردازان با رویکرد ایجاد امنیت و انسان مداری در فضای شهری

ردیف	نظریه پرداز	سال	عنوان متن/نظریه	مفاهیم کلیدی
۱	لوبیس مامفورد	۱۹۳۸	فرهنگ شهرها	شهر مکان تبلور فرهنگ و دفاع از انسان در مقابل اتومبیل
۲	فرانسیس تیبالدز	۱۹۹۲	شهرسازی شهروندگرا	توجه به مقیاس انسانی در تمامی اجزای شهری
۴	آندره دوآنی، پیتر کتز	۱۹۹۲	نوشهرسازی	کاربری مختلط، بازگشت به ساختار محلات سنتی، طراحی
۴	الزینکا و دین برنان	۲۰۰۱	منظر ایمن؛	طراحی فضاهای عمومی در جهت گسترش ادراکات ایمنی

جدول شماره ۶: نظریه پردازان با تاکید بر تاثیرات محیطی - رفتاری

ردیف	نظریه پرداز	سال	عنوان متن/نظریه	مفاهیم کلیدی
۱	کوبین لینچ	۱۹۶۰	سیمای شهر	گره، لبه، نشانه، مسیر و حوزه عناصر پنجگانه سازنده سیمای شهر
۲	آموس راپاپورت	۱۹۷۷	جنبه های انسانی فرم شهری	موقعیت غیرانفعالی انسان در مقابل محیط جهت یابی عابران پیاده در محیط های شهری
۳	رومدی پاسینی	۱۹۸۴	مسیریابی در معماری	جهت یابی مردم در فضای شهری و توجه به نیازهای ویژه کاربران
۴	التمنت، هولویل و مور	۱۹۸۵	ارزیابی سیمای شهر	بررسی تاثیرات روانی -ذهنی فضاهای شهر بر مردم
۵	جان لنگ	۱۹۸۷	آفرینش نظریه معماری	دریافت آدمی از فضا تصورات مردم از محیط بعنوان نوعی طرحواره ذهنی
۶	حسین بحرینی	۱۹۹۶	تحلیل فضاهای شهری در رابطه با الگوهای رفتاری استفاده کنندگان	ارائه ضوابط مناسب طراحی با تحلیل کمی و کیفی فضای خیابان و الگوهای رفتاری استفاده کنندگان بویژه عابران پیاده

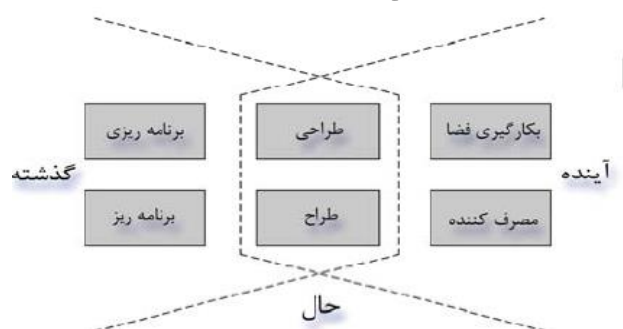
ماخذ: جمع آوری نگارنده ، ۱۳۹۵

نتایج حاصل از این ادبیات نشان می‌دهند که گرچه توجه به نقش و ارتقاء وضعیت فضاهای عمومی شهری از بدو پیدایش شهرها و به ویژه در طول بیش از یک سده گذشته همواره وجود داشته اما نگاه صاحب‌نظران به این موضوع از روندی یکنواخت و ثابت برخوردار نبوده و در دوران گوناگون متفاوت بوده است. به طور کلی، به نظر می‌رسد که می‌توان مهمترین رویکردهای معاصر در ارتباط با فضاهای عمومی شهری را بر مبنای گرایش غالب موضوعی و نه زمان تقویمی نظریه پردازی در سه دوره اصلی؛ پس از انقلاب صنعتی تا سال ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ و از ۱۹۹۰ تاکنون دسته بندی نمود.

بر همین اساس، مشخص می‌گردد که در دوره اول تاکید اصلی بیشتر بر ادراک فضایی و بصری و در دوره دوم بر تقویت تعاملات اجتماعی، گسترش پیاده مداری و تاثیرات محیطی - رفتاری فضاهای شهری بوده است. در حالی که در دوران اخیر با تثبیت نقش کالبدی و اجتماعی فضاهای شهری بیشترین فعالیت‌ها و نظریه‌ها مبتنی بر ملاحظات زیست محیطی - پایداری و ایجاد امنیت و انسان مداری در قلمروهای عمومی می‌باشد. به عبارت دیگر، بررسی روند تحول نظریه‌ها و رویکردهای غالب در سه دوره مورد اشاره بیانگر آن است که با گذشت زمان هم به حضور انسان به عنوان عامل اصلی ایجاد پویایی و سرزندگی در فضای شهری، توجه بیشتری گردیده و هم تمرکز از ویژگی‌های کمی انسانی همچون جاذبه‌های بصری به شاخصه‌های کیفی مانند ایجاد امنیت و پایداری محیطی تغییر پیدا نموده است.

اگر فرآیند طراحی و خلق فضا را به سه مرحله برنامه ریزی و سیاست گذاری کلان جامعه، طراحی و بکارگیری فضا تقسیم نماییم وقوع هر یک از مراحل را در محور زمان می‌توان بصورت شکل شماره ۱ نمایش داد.

شکل شماره (۱): مدل ارتباط زمانی مراحل مختلف فرآیند، با اقتباس از مدل اسلامی

منبع: پافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵

فضاهای شهری و زنان

شهر مجموعه‌ای فرهنگی کالبدی است که بر اساس نیازها، فعالیت‌ها و رفتارهای ساکنین آن شکل گرفته است انسان‌ها بسته به نیازهای فردی یا گروهی خود عمل کرده و الگوهای رفتاری خاص خود را تعریف

می‌کنند. شهر و فضاهای مختلف آن بستر یا ظرفی هستند، برای اینگونه اتفاقات به تبع فضاها و خصوصیات آنها وابستگی شدیدی به نحوه فعالیت و الگوهای رفتاری استفاده کنندگان آن دارد (پاکزاد، ۸۵، الف) نیاز انسان به فضاهای عمومی در شهر با این نیاز انسان در شهر مرتبط است و با توجه به آن سه گونه حوزه رفتاری در رابطه با حضور انسان در فضاهای شهری مطرح می‌شود:

- حوزه رفتاری بین انسان و المان‌های شهری در تأثیری متقابل
- حوزه رفتاری بین انسان و موجودات زنده اطرافش
- عکس‌العمل‌های جمعی انسان‌ها در رابطه با شهر (لنگ، ۱۳۸۱: ۹۰)

حوزه‌های رفتاری گوناگون در محیط شهری پدید آورنده فضاهای مختلفی هستند و برحسب نیاز شهروندان به وجود می‌آیند. بسیاری از این فضاها به صورت فضایی عمومی ظاهر می‌شوند و جالب اینکه هر فضای عمومی در ذهن استفاده کنندگان به خرد فضاهای شخصی برای هر نفر تقسیم می‌شود. در طرح یک فضای عمومی برای شهر همه گونه افراد استفاده کننده زنان و مردان پیر و جوان باید در نظر گرفته شده باشند. سهم عمده استفاده کنندگان فضاهای عمومی را زنان و کودکانی تشکیل می‌دهند که دارای فضای شخصی ملموس‌تری هستند (ارتیز، ۲۰۰۴)

فضای شهری می‌تواند با ساختار کالبدی و کارکرد اجتماعی‌اش عرصه مطلوبی برای رشد و بالندگی جامعه مدنی ارائه دهد (حبیبی، ۱۳۸۴) اگرچه نیازهای گروه‌های اجتماعی مختلف در شهرهای مختلف شباهت‌های زیادی به هم دارند، اما موانع پیش روی طراحی شهری با هم متفاوت‌اند (مدنی‌پور، ۱۳۸۴: ۱۲۶)

حضور بیشتر زنان در بیرون سبب شده که علایق آنها به سمت فضاهای عمومی بیشتر شود اما به دلیل کمبود شدید این گونه فضاها از طرق دیگر این نیاز را جبران می‌کنند. به عنوان مثال پدیده‌ی پاساژگردی که در اصطلاح لاتین آن به خرید از پشت شیشه‌های مغازه معروف است را می‌توان ذکر کرد. در واقع محیط طراحی شده و پویای پاساژها جایگزین فضاهای عمومی زیبا و امن پارک‌ها و مراکز تفریحی شده است. نگرانی زنان از ناامنی محیط نیز از عوامل کاهش حضور آنها در قلمرو عمومی است (میکاییلی، ۱۳۸۷: ۴۶) وجود عدم امنیت برای زنان نسبت به مردان به گستردگی تاریخ بشر است. عدم امنیت برای زنان تقریباً در تمامی طبقات اجتماعی یافت می‌شود هر چند که این پدیده در مناطقی از شهر که از امنیت کمتری برخوردار است، شایع‌تر است (نجاتی زاده، ۱۳۸۱: ۶۵)

با اینکه تلاش شده است فضاهای شهری در ایران کنونی با توجه به اصول شهرسازی بنا شوند اما نبود توجه به تفاوت بین جنسیت زنان و مرد به اقتضای تفکر حاکم بر شهرسازی و تفاوت‌های ظریف آنها در استفاده از فضا باعث شده که مردان درصد بیشتری از استفاده کنندگان فضاهای عمومی شهر را به خود اختصاص دهند. می‌توان این توصیف از شهر را تا حدودی نتیجه نگرش مردانه در ساخت شهر دانست. طراحی فضا و مکان متأثر از خواست‌ها و اعمال قدرت گروه‌های مختلف اجتماعی است و شهرسازی قبل از آن که به جنسیت وابسته باشد به فرهنگ آن جامعه وابسته شده است، برقراری تعادل بین نیازهای جنسیتی و دیگر عوامل موثر در شهرسازی امری ضروری و اجتناب ناپذیر است.

به تفاوت‌های ظریفی که در زنان نسبت به مردان وجود دارد در هیچ کدام از طرح‌های شهری به چشم نمی‌خورد. برای نمونه متناسب نبودن ابعاد و تناسب مبلمان شهری با شرایط زنان امری مشهود است. گرچه نمی‌توان با قاطعیت اظهار داشت که مبلمان موجود در شهرهای کنونی مختص مردان طراحی شده است اما می‌توان به جرات گفت که نیاز زنان در بسیاری از موارد در نظر گرفته نشده است (ستوده، ۱۳۷۵: ۶۴) نمونه بارز نادیده گرفته شدن تفاوت‌های زن و مرد در طراحی فضا و المان‌های مورد نیاز نیمکت‌هایی است که در ایستگاه‌های اتوبوس نصب می‌شود چرا که هم ارتفاع مناسب در آنها رعایت نشده است و هم راحتی و آسایش لازم را ندارد گویی آن گونه طراحی شده است تا فقط وجود خود را به رخ شهروندان و مخصوصاً مادران و کودکان خسته از دوندگی‌های روزمره بکشد. نیمی از استفاده کنندگان امکانات شهری بانوان هستند. ولی مبلمان موجود کاربری مردانه دارد. البته نه این که عمدی برای این موضوع باشد چون مردان در ایجاد این امکانات تصمیم گیرنده‌اند ناخواسته آنها را متناسب با وضعیت خود تعریف می‌کنند.

گروه استفاده گر یا به تعبیری مشتریان فضاهای عمومی شهر را شهروندان با منش‌ها، رفتارها و ویژگی‌های مختلف و متفاوت تشکیل می‌دهند و به طور طبیعی موفقیت شهرسازان در گرو پاسخگویی به طیف وسیعی از نیازها است. اما علی‌رغم تفاوت‌های شدید در بین نیازهای یاد شده آنچه برای هر شهروندی مهم است، راحتی ایمنی و امنیت زیستی خواهد بود. از این رو توجه به اصول مهندسی انسانی (ارگونومی) و ایمنی در ساخت و ساز شهری چه از نظر دستیابی به استانداردهای شهر سالم و چه از دیدگاه موفقیت سازمان‌های مرتبط با شهرسازی، بسیار مهم خواهد بود. مبلمان شهری از جمله المانهای اساسی هر شهر است که بیشترین ارتباط را با شهروندان برقرار می‌کند.

در تفکرات شهرسازی سنتی زنان به حوزه خصوصی و مردان به حوزه عمومی تعلق داشته‌اند. این تفکیک با وجود افزایش شهرنشینی توسعه شهرها و تغییرات همچنان باقی مانده و باعث ایجاد تناقضی شده است که نتیجه آن عدم آسایش و امنیت زنان در فضای شهری است به طور مثال پل‌های عابر پیاده، پل‌های زیرگذر و تاریکی آنها، نحوه نورپردازی خیابان‌ها، سیستم حمل و نقل عمومی و سایر خدمات عمومی و امکانات موجود برای شهروندان در شهر به گونه‌ای است که نیاز زنان کمتر مدنظر بوده است همچنین کمبود نور در شب نیز امکان جابه‌جایی را برای زنان دشوار می‌کند ایستگاه‌های اتوبوس در شهرها از نظر روشنایی وضع مناسبی ندارند (زنجانی زاده، ۱۳۸۱: ۲۳)

زنان هنگام تردد در سطح شهر اغلب احساس ناامنی می‌کنند. پل‌های زیرگذر ترسناک و وحشتناک هستند پیاده‌روها ناهموارند و در برخی نقاط بسیار باریک فاصله پل‌های روی جوی آب در برخی خیابان‌های شهر بسیار زیاد است و پریدن از روی جوی‌های عریض تنها برای کفش‌های ورزشی جوانان مناسب است و نه زنان به طور کلی وجود فضاهای بدون دفاع در شهر که تعداد آنها نیز در شهرها کم نیست. از جمله عواملی است که موجب بروز حس نبود امنیت زنان در شهر می‌شود فضاهای گمشده شهری است که پیامد رشد سریع و دید کلی نگر به رشد و توسعه شهری به شمار می‌آید این مشکلات فضاهایی را که تحت نظارت مردمی نیست و به لحاظ ایمنی تعریف نشده ایجاد کرده و مخاطراتی را به وجود می‌آورد که باعث گریز از فضاهای شهری

می شود زیر پل های شهری داخل زیرگذرها پل های هوایی پوشیده شده با آگهی تبلیغاتی ، زمین های فرو رفته و گودی ها، املاک بدون مالک و متولی، کنج ها، ساختمان های نیمه تمام و رها شده یا متروک از فضاهای بی دفاعی هستند که در گوشه و کنار شهرها به چشم می خورند و از میزان امنیت و اعتماد مردم به ویژه زنان که به دلیل موقعیت از پیش تعریف شده نابرابرشان بیشتر مستعد احساس ناامنی اند، می کاهد. در مجموع می توان چنین گفت که در فضاهای شهری تناسب مبلمان شهری، کفپوش ها، طراحی مسیرهای پیاده، نورپردازی، امنیت فضاها، رنگ و طراحی فضاها غالباً با رویکرد مردانه طراحی شده است و تفاوت های انسانی، حسی و رفتاری زنان در طراحی فضاهای شهری کمتر مورد توجه بوده است.

رفتار پیاده ها در فضاهای شهری

رفتار پیاده ها در فضای عمومی به پنج دسته کلی قابل تقسیم است که در ادامه به توضیح لایه های رفتاری فرد پیاده در فضاهای شهری پرداخته می شود:

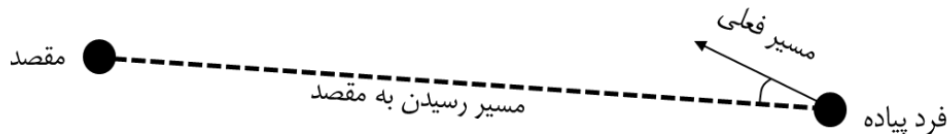
شکل شماره (۲) : گونه های رفتاری فرد پیاده در فضای شهری

(ماخذ: همان: ۶)

الف) عکس العمل های غیر ارادی: حرکت در این لایه حرکتی، هیچ نیازی به ادراک خارجی و انگیزه های درونی ندارد. فرد پیاده مسیر رسیدن به هدفش را محاسبه می کند و به سمت آن حرکت می کند. (کوتاه ترین مسیر از مبدأ به مقصد)

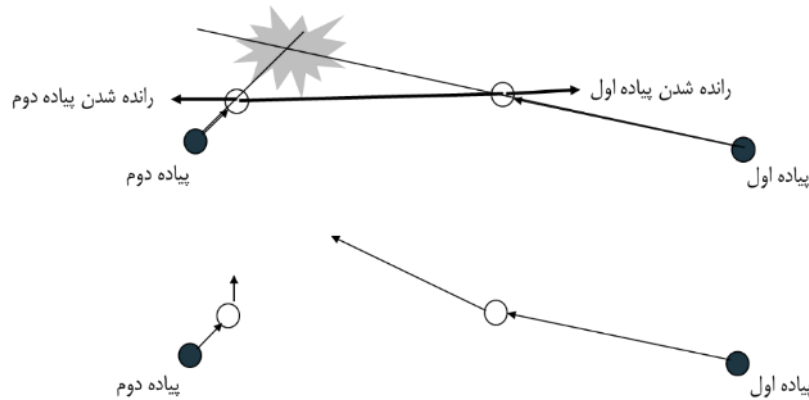
شکل شماره (۳) : عکس العمل های غیر ارادی فرد پیاده

ماخذ: جهدی، ۱۳۹۲: ۲۴ به نقل از Ward, ۲۰۰۶: ۱۵

ب) رفتارهای انفعالی یا واکنشی: وقتی موانع بر سر راه پیاده قرار بگیرند، این رفتار به وجود می‌آید. (موانعی از قبیل سایر پیاده‌ها، خودرو، دیوار و...) به‌عنوان مثال در رفتارهای انفعالی، هر پیاده، پیاده‌های مجاور خود را احساس می‌کند و شتاب خود را براساس تراکم موجود در محل محاسبه می‌کند. افزایش تراکم، کاهش سرعت پیاده را در پی خواهد داشت.

شکل شماره (۴): رفتارهای انفعالی یا واکنشی فرد پیاده

ماخذ: همان

ج) رفتارهای انگیزشی: این نوع رفتار، وابسته به انگیزه‌های درونی فرد پیاده و محرک‌های بیرونی مرتبط با آن انگیزه‌هاست. مانند: بیرون رفتن به قصد خرید، نیاز به خودپرداز (حرکت به سوی خودپرداز)، بازگشت به خرید

د) رفتارهای عقلانی: رفتارهای عقلانی، بیشتر شامل رفتارهای هوشمندانه است.

ه) رفتارهای اجتماعی: تعامل افراد و به اشتراک گذاری لحظه‌ای در یک فضای مشابه را شامل می‌شود. در این سطح از لایه‌های رفتاری، پیاده‌ها عضوی از جامعه می‌شوند. زیرا آن‌ها نه تنها با عناصر موجود در فضا در تعاملند، بلکه با سایر پیاده‌ها نیز خواسته یا ناخواسته در تعامل هستند. رفتارهای اجتماعی پیاده‌ها می‌تواند شامل بازه‌ای از گفتگو با سایرین تا هر شکل دیگری از ارتباط را شامل شود. (جهدی و کلانتری، ۱۳۹۲: ۳-۷)

به‌طور کلی کلمه محیط آنقدر استفاده دارد که تشخیص معنای آن مشکل شده است. جغرافیدانان زمین و آب‌وهوا، روانشناسان مردم و شخصیت‌های فردی آن‌ها، جامعه‌شناسان سازمان‌های اجتماعی و فرآیندها و معماران ساختمان‌ها و محیط‌های باز و منظر را محیط تعریف می‌کنند. (لنگ، ۱۳۸۸: ۸۷) آنچه معماران خلق می‌کنند محیط بالقوه‌ای است برای رفتار انسان و آنچه شخص استفاده و تحسین می‌کند محیط موثر بر اوست. به عبارتی دیگر در فرآیند ادراک و شناخت، فرد بر اساس اطلاعات بدست آمده از محیط و بر اساس ویژگی‌های فردی و شخصی خود نسبت به رفتار در محیط اقدام می‌کند. (جهدی، ۱۳۹۲: ۲۷)

مفهوم امنیت

امنیت SECURITY از ریشه لاتین SECURES که در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است می‌باشد بنابراین معنای لغوی امنیت رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، ترس، نگرانی یا وجود

آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تامین ضامن است (ماندل، ۱۳۷۹: ۴۴) امنیت در فرهنگ فارسی به معنای آزادی، آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران آمده است. هر فرد تعدادی نیازهای ذاتی دارد که فعال کننده و هدایت کننده رفتارهای اوست. این نیازها غریزی هستند، یعنی ما با آن‌ها به دنیا می‌آییم، اما رفتارهایی که ما برای ارضای این نیازها بکار می‌بریم ذاتی نیستند، بلکه آموختنی هستند و از اینرو افراد در انجام این رفتارها و نحوه ارضای این انگیزه‌ها تفاوت‌های زیادی پیدا کنند. (پاکزاد، ۱۳۸۸: ۳۲)

بر اساس هرم نیازهای انسانی مازلو احتیاجات افراد به دو گروه تقسیم می‌شود. دسته نخست نیازهای مادی و جسمانی است که در صورت ارضای این دسته، طیف دیگری از نیازها مطرح می‌شود که به بعد روحی و روانی زندگی انسان باز می‌گردد. بر این اساس یکی از نیازهای فطری انسان‌ها (از جمله شهروندان) نیاز به برقراری تعاملات و روابط اجتماعی است. که این تعاملات باید در فضاهای اجتماعی روی دهد. بدین ترتیب از تعاملات و روابط اجتماعی هم به عنوان یک نیاز فطری و هم وسیله‌ای برای ارضای نیازهای دیگر نام برده می‌شود. (عباس‌زاده، ۱۳۹۱: ۵)

به طور اصولی انسان برای رسیدن به اهداف والای انسانی بعد از برآوردن نیازهای فیزیولوژیکی نیاز به وجود امنیت و احساس امنیت دارد و در این میان مهمتر از امنیت موضوع احساس امنیت است برخی از کارشناسان احساس امنیت را در یک جامعه مهمتر از وجود امنیت در آن می‌دانند. زیرا ممکن است در جامعه‌ای امنیت از لحاظ انتظامی و پلیس وجود داشته باشد اما فرد احساس امنیت نکند به عبارت دیگر موضوع امنیت از فرد شروع و به خانواده جامعه و در نهایت نظام بین‌المللی ختم می‌شود در شهر امن ایمنی در فضاهای شهری تامین شده و فرد در شهر احساس امنیت خاطر و فقدان خطر می‌کند (صالحی، ۱۳۸۷: ۸۶-۹۲)

برای ارضای این نیازها، طبق نظر مازلو، انگیزش‌های انسان باید مورد توجه خاص قرار گیرد. این انگیزش‌ها می‌توانند مادی و یا معنوی باشند و با تغییر در این انگیزش‌ها است که ناگهان شکل‌ها و قابلیت‌های محیط معنا می‌یابند و یا معنای خود را از دست داده به ناپودی می‌گرایند. در مدل مازلو توجه تنها به نیازهای پست بدلیل تنزل مقام انسان نکوهش شده است و شناخت انسان سالم را از طریق توجه به نیازهای عالی او امکان‌پذیر می‌داند. مدل ارائه شده در روانشناسی انسان‌گرای مازلو و تعمیم دادن آن بر رفتارهای انسان در فضاهای معماری و شهری می‌تواند سازوکار مناسبی برای تجزیه و تحلیل تعامل و ارتباط انسان و محیط ساخته شده بدست دهد. این مدل به معماران و طراحان شهری کمک می‌کند تا به علل شکل‌گیری مجتمع‌های زیستی و فضاهای معماری در ارتباط با نیازهای انسان توجه نمایند. (مطلبی، ۱۳۸۰: ۶۲)

ماهیت امنیت محیطی

در زمینه امنیت محیطی و درک ناامنی محیط خواستگاه‌های مختلفی وجود دارد دریافت پدیده ناامنی دو جنبه ذهنی و عینی را در کلیه عرصه‌ها در بر می‌گیرد که مقوله عینی وقایعی چون سرقت و خشونت و جنبه ذهنی دریافت ذهنی در خصوص امنیت منطقه و فضا را شامل می‌گردد. از لحاظ کمی می‌توان ناامنی را بر

پایه میزان و یا تعداد خشونت‌ها تعداد مکان‌های وقوع جرم ماهیت و جنسیت و سن افراد قربانی محاسبه نمود آن چه در مقوله دریافت ذهنی از ناامنی در بعد نمادی و فرهنگی جامعه درک می‌شود معمولاً با احساس اضطراب و چالش همراه است که بیشتر در فضاهای جمعی دنیای صنعتی به عنوان مثال در خیابان ها ، پارک‌های شهری متروها و مجتمع‌های مسکونی شاهد آن هستیم. مفهوم ناامنی علی‌رغم کنترل بیش از حد پلیس، هنوز به یکی از ویژگی‌های اجتماعی خطرناک در جامعه به شمار می‌رود (ربانی، ۱۳۸۱: ۱۱) ارتکاب اعمال مجرمانه ، موجب بروز ناامنی و در پی آن باعث ایجاد اضطراب در شهروندان می‌گردد. احساس ناامنی موجب پدید آمدن گروه‌هایی می‌شود که نقش پلیس را ایفا می‌کنند و اتخاذ تدابیری را به دنبال دارد که هدفشان پیشگیری می‌باشد در روند پیشگیری نه تنها عوامل پلیس بلکه تمام شهروندان و طراحان محیط و فضاهای شهری نیز همکاری کاملی دارند.

بررسی ساختار عوامل موثر در وقوع جرم در فضاهای شهری سطوح مختلفی را در بر می‌گیرد که مراتب انجام جرم را تغییر می‌دهد.

- سطح کلان (Macro): عوامل موثر در پیدایش آنومی در جامعه (فراشهری)؛ و
- سطح میانه (Medium): عوامل موثر در پیدایش آنومی در هر شهر؛ و
- سطح خرد (Micro): عوامل موثر در پیدایش آنومی در مکان‌ها و موقعیت‌ها (فضاها)

مطالعه مفهوم فضای شهری امن نمی‌تواند محدود به خرد فضاها باقی بماند و در هر صورت عوامل موثر سطوح بالاتر سطوح پایین‌تر را تحت شعاع قرار می‌دهند. لذا با کنترل امنیت در فضاهای کلان می‌توان مانع از ریزش جرم به فضاهای پایین‌تر شد برای ایجاد احساس امنیت و حفظ ایمنی فضاها در سطوح مختلف روش‌ها و روندهای گوناگونی از طریق صاحب نظران و کمیته‌های بین‌المللی ارائه گردیده است که هر یک به نوعی با تمهیداتی در پی رسیدن به فضای شهری امن بر آمده‌اند (صالحی، ۱۳۷۸: ۱۱۴)

بر پایه پژوهش‌های علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی مشخص گردیده که رابطه مستقیمی بین امنیت محیطی فضای شهری امن و درک امنیت و خوانایی و طراحی محیط وجود دارد. یعنی هر چه فضا خواناتر و طراحی محیط بر پایه اصولی باشد که در رویکردهای امنیت محیطی مطرح شده محیط از امنیت بالاتری برخوردار است. رویکردهای جدید طراحی محیطی نیز بر این نکته تاکید دارند که با توجه به ساختار کالبدی فضاهای شهری و تدوین و اعمال ضوابط ویژه در آنها می‌توان به میزان گسترده‌ای از ارتکاب جرائم شهری جلوگیری کرد. در اصل تقویت انگیزه‌های اجتماعی جامعه و ارتقاء نظارت عمومی در کنار افزایش شفافیت فضاهای عمومی و عناصر مستقر در محیط‌های شهری و رفع نابسامانی‌های کالبدی و منظربخشی از سازوکارهای ایجاد محیط امن شهری می‌باشند. اکنون در جوامع پیشرفته رویکردها در جهت طراحی کارآمد و بکارگیری بهینه کلیه عناصر موجود در محیط مصنوع شکل می‌گیرند دو محقق کانادایی و کرل و وایتزمن سه عامل را به منظور افزایش ایمنی و امنیت در فضای شهری بیان می‌کنند.

۱- آگاهی از محیط و

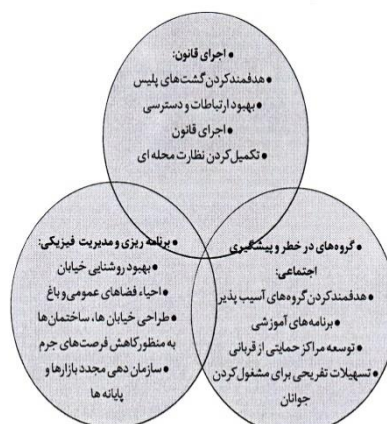
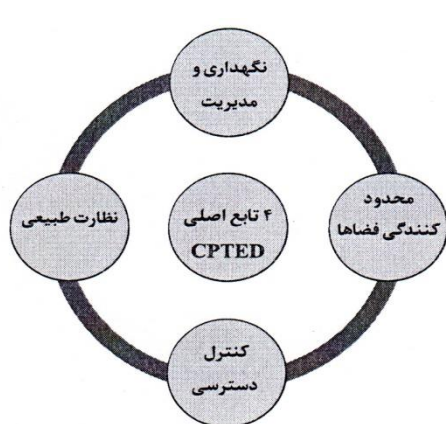
۲- قابلیت مشاهده توسط دیگران و

۳- دسترسی سهل به کمک رسان در صورت نیاز

بت ترلا (۲۰۰۴) سه رکن اساسی در پیش‌گیری از جرم را در حوزه قانون پیشگیری‌های اجتماعی و برنامه‌ییزی و طراحی‌های مناسب محیطی می‌داند که بدون توجه به آن نمی‌توان از جرائم قابل انتظار در محیط کاست (پورجعفر و همکاران، ۱۳۸۷، صص ۷۴-۷۵) مرکز بین المللی جرائم (NICP, ۲۰۰۶) طراحی و استفاده مناسب از محیط ساخته شده را عامل مناسب برای کاهش جرائم و بهسازی کیفیت زندگی می‌داند به علاوه توجه به امنیت را سرلوحه اصول اولیه طراحی محیط مصنوع قلمداد می‌کند.

شکل شماره (۵) : سه رکن اساسی پیشگیری از وقوع

شکل شماره (۶) : فلوچارت اصول اصلی

نظریه CPTED و اصول طراحی محیط

CPTED در معنا یعنی جلوگیری از جرائم از طریق طراحی محیطی که می‌توان بر پایه جدول زیر روش‌های گوناگون پیش برد این هدف را طبقه بندی نمود. این روش خود یک ساختار سه بعدی را در بر می‌گیرد که به آن شکل می‌بخشد یک راهنمای تشخیص فضایی ساده که به استفاده کننده در تعیین نمودن و تشخیص یک فضا (چگونه طراحی شده) یاری می‌رساند این سه دستور خود بر پایه سه تابع نقش، تعریف و طراحی شکل گرفته است.

- مام فضاهای انسانی دست ساز با اهداف و کارکردهای خاصی شکل گرفته‌اند و
- تمام فضاهای انسانی معناهای فیزیکی، منطقی، قانونی، فرهنگی و اجتماعی دارند که رفتارهای مطلوب و مورد قبول در آن فضاها را تعریف می‌کند و
- فضاها برای وقوع رفتارهای خاصی شکل می‌گیرند.

بر اساس این تعریف نحوه استفاده فضاهای انسانی و دقت به خوانا بودن آنها از جمله مهمترین نکاتی است که در طراحی محیط می‌بایستی در نظر گرفته شود. بر اساس رویکرد حاضر در طراحی فضاهای شهری امن نکات و شاخص‌های مهمی وجود دارد که بایستی توسط طراحان در ساختار طراحی لحاظ شود که

زیرشاخه‌های چهار اصل ذکر شده در رویکرد CPTED می‌باشند و از آنها به عنوان برنامه‌ریزی و استراتژی‌های طراحی به منظور افزایش امنیت یاد می‌گردد.

خطوط و زاویه دید روشن و واضح، فراهم نمودن نور کافی، کاهش فضا و مسیرهای جدا و مخفی، اجتناب از فضاهایی که در آنها امکان غافلگیری و خطر وجود دارد، کاهش فضاهای تفکیک شده، استفاده بهینه از فضاها (استفاده چند منظوره)، استفاده از فعالیت‌های بهینه و کاربری بخشیدن به فضا، ایجاد حس مالکیت به منظور نگهداری و حفظ فضا، استفاده از علائم و نشانه‌ها و پیشرفت طراحی و بهبود کیفیت آن در زمینه طراحی محیط از جمله شاخص‌هایی هستند که مطرح می‌شوند. هر کدام از این شاخص‌های طراحی نیز به نوبه خود زیر شاخه‌هایی دارند که به کمک آنها می‌توان به مقصود مورد نظر رسید از این معیارها می‌توان برای بررسی امنیت محیطی اینکه یک فضای شهری امنیت لازم برای بهره‌گیری شهروندان را دارا است یا نه؟ و برای تعیین میزان امنیت فضاها بهره جست که در جدول زیر به برخی از آنها اشاره شده است (موسسه بین‌المللی مبارزه با جرم توسط طراحی محیط، ۲۰۰۳، ۳-۲۹)

روش تحقیق

این تحقیق در حوزه ادبیات نظری یک «تحقیق تجربی» و در حوزه «مطالعات میدانی»، «روش پیمایشی» با «ابزار گردآوری داده» به صورت «مشاهده» و «پرسشنامه» می‌باشد. در زمینه «تحلیل اطلاعات» با استفاده از «روش همبستگی» روابط بین احساس امنیت زنان و نحوه طراحی محیط مورد مطالعه قرار گرفته است. از آنجا که دریافت انسان‌ها از محیط و بررسی تفکر آنها «کیفی» است. روش‌هایی که در این تحقیق انتخاب شده است. «تحلیلی کیفی» از جمله «روش تحلیل محتوا» (فرافکنی: بررسی محتوای پیام موجود در مسیرهای انتخاب شده توسط زنان بر روی نقشه محور انقلاب- ولی عصر) می‌باشد. در زمینه هدف یک «پژوهش تطبیقی و ارزشیابی» است. زیرا می‌خواهیم با بررسی شرایط موجود و بر اساس مجموعه‌ای از ضوابط و معیارهای معین نسبت به آن چه باید باشند دآوری و ارزشیابی کنیم برای برداشت اطلاعات از محیط، «پرسش‌نامه‌ای» تهیه گردید که سوال‌های پرسشنامه بر اساس معیارهای تحقیق انتخاب گردیده‌اند. سوالات در دو گروه سوالات تشریحی و مشخص نمودن مسیر حرکت در خیابان و سوالات چند گزینه‌ای طراحی شده‌اند. «متغیرهای ثابت و کنترل» شامل: محور انقلاب - ولی عصر، شرایط آب و هوایی ثابت، جنسیت، سن می‌باشد.

محدوده مورد مطالعاتی

محور انقلاب - چهارراه ولی عصر یکی از محورهای پررفت و آمد و فرهنگی- اجتماعی شهر تهران است که مورد تحقیق قرار می‌گیرد.

تحلیل و یافته‌های تحقیق

جرم و ارتکاب جرم در جوامع امروزی به عنوان یک مشکل اجتماعی که همه ساله بر زندگی هزاران تن از شهروندان تأثیر سو می‌گذارد به شمار می‌آید. تهدیدات و خشونت‌های جدی بر ضد مردم و دارایی‌هایشان وحشت قابل توجهی در اجتماع پدید می‌آورد جرم‌هایی از قبیل دزدی، تجاوزات و قتل و ربودن در اصل

تهدیدات جدی بر علیه ایمنی و امنیت جامعه می‌باشند. ترس ناشی از این قبیل جرم‌ها به خودی خود می‌تواند آزادی رفت و آمد شهروندان را محدود کرده و مانع از حضور و شرکت آنان در عرصه جامعه و رسیدن به حقوق شهروندی آنها گردد. به ویژه که برخی از گروه‌های اجتماعی در برابر جرم و ترس از آن بسیار آسیب‌پذیر می‌باشند از قبیل افراد مسن، والدین و کودکان و نوجوانان؛ بدین منظور راهکارهای متعددی برای مقابله با انواع پیچیده جرم و ترس از آن مورد نیاز است. تمام سطوح راهکارهای جوابگویی مربوط به طراحی کارکرد اجتماعی و محدودیت‌های قانونی در راستای رسیدن به هدف مقابله با جرایم محیطی، در این زمینه کارا می‌باشند. در این ارتباط باید اذغان داشت که طراحی معماران شرکت‌های مربوطه می‌توانند نقش بسیار مهمی را در افزایش ایمنی و امنیت در جوامع به این عنوان که آنان تأثیر بسزایی در طراحی محیط دست ساز بشر دارند ایفا کنند. جومع از گذشته به پلیس و سیستم‌های قضایی و حفاظت آنان از طریق ارباب جرایم و مجازات مجرمان برای امنیت خود روی آورده‌اند حال آنکه سهل انگاری عمومی در رابطه با حفاظت از خویشتن به شدت ناشی از کمبود و یا نبود آگاهی از معنای حفاظت می‌باشد.

رویکرد مذکور به دنبال افزایش ایمنی و امنیت توسعه و کاهش فرصت بروز جرایم است. این تحقیق با معرفی قوانین بسط و ارائه پیشنهاداتی در زمینه چگونگی کاربرد بهینه و کارآمد اصول این رویکرد در جوامع اسلامی و سنتی با توجه به سطح امنیت محیطی به ویژه برای شهروندان بالاخص زنان به دنبال بالا بردن کاربری و کیفیت محیط دست ساز بشر است.

در این تحقیق به بررسی تعامل بین انسان (مطالعه ویژه زنان) و محیط مصنوع پرداخته شده است و به طور خاص هدف این تحقیق مطالعه نحوه تأثیر محیط بر روی قشر زن و چگونگی برداشت آنان از فضاهای عمومی به ویژه خیابان‌ها می‌باشد که براساس الگوی ارائه شده تأثیر عوامل ده گانه CPTED بر روی زنان مورد مطالعه قرار می‌گیرد به علاوه از طریق سوالات پرسش نامه می‌توان اصولی در زمینه طراحی فضاهای شهری را نیز استخراج نمود و در طراحی های آتی مدنظر قرار داد. برای نیل به هدف مورد نظر پرسشنامه‌ای در غالب دو صفحه طراحی شد. معیارهای اصلی تدوین این پرسش نامه در جهت رسیدن به پاسخی نو در جواب به پرسش‌های زیر شکل گرفته است. خانم‌ها بیشتر از چه فضاهایی از خیابان استفاده می‌کنند و به چه دلیل؟ فضاهایی که کمتر توسط خانم‌ها استفاده می‌شود کدام قسمت‌های خیابان می‌باشد. دلیل عدم استفاده از چنین فضاهایی چیست؟ و این دریافت‌های ذهنی تا چه اندازه با اصول CPTED همپوشانی دارد. برای رسیدن به جواب هر بخش از سوال‌های اولیه در غالب چندین سوال در پرسشنامه مطرح گردیده است سوالات پرسش نامه مورد نظر بر پایه مدل ساماندهی فضای شهری رویکرد CPTED طراحی گشته و در آن از خانم‌ها خواسته شد تا دلایل ذهنی و برداشت شخصی خود را از فضاهایی که در آنها احساس ناامنی می‌کنند شرح دهند.

جدول شماره (۷): بررسی عوامل و شاخص های مهم در طراحی بر پایه اصول CPTED

مولفه ها	فضاها و روشهای دست یابی به هدف
دید و نظارت عمومی	توسط افرادی که از خیابان استفاده می کنند؛ توسط نگهبانان ؛ توسط همسایگی و خانه های اطراف .
نور و روشنایی	چراغ های مسیر؛ نوردهی کاربری های ساخته شده .
مسیرهای مخفی و جدا افتاده	مسیرهایی بن بست؛ مسیرهایی که در چرخه گردش قرار ندارند؛ مسیرهای باریک و مخفی پوشیده شده با گیاهان؛ مسیرها و فضاهایی که به دلیل عدم بهسازی مورد استفاده قرار نمی گیرند.
وجود فضاهای جدا افتاده	فضاهایی که محیط گردش جدا از مسیرهای اصلی خیابان دارند. فضاهایی که کاربری خاصی برای آن در نظر گرفته نشده
ترکیب کاربری ها	فضاهای جدا افتاده
افزایش فعالیتهای روزمره	در فضاهای شهری در پارک های کناره خیابان
علائم و راهنما	در فضاهای مخفی و جدا افتاده ؛ در فضاهای پیچیده و با وسعت زیاد .
ایجاد حس مالکیت	فضای پارکهای محلی کنار خیابان ها، ؛ پیاده راه ها ؛ فضاهای عمومی شهری
طراحی کلی	ایجاد حس قلمرو در افراد تا احساس مالکیت ایجاد شود؛ طراحی مناسب فضایی برای دعوت کنندگی .
	اهمیت کیفیت و زیبایی : زیبا و با کیفیت طراحی شوند که افراد از کاربرد آن لذت ببرند؛ وضوح و روشنی ساختار آن : باید به راحتی قابل فهم و درک باشند؛ پرهیز از فضاهای بدون کاربری که اهداف طراحی روشن و واضح نباشد؛ در ساعات شب نیز کاربری داشته باشند؛ از مصالح مناسب در زمینه رنگ، شکل و بافت برای دعوت کنندگی یا عدم دعوت کنندگی استفاده کنیم .

ماخذ: نگارنده، ۱۳۹۵

امروزه در جوامع پیشرفته جایگاه زنان به یکی از نکات اصلی طراحی شهری بدل گشته است به گونه‌ای که خواستگاه آنان در زمره شاخصه‌های اصلی طراحی به شمار می‌رود توجه به حضور فعال زنان در دامنه فعالیت‌های روزانه زمینه‌ای را می‌طلبد تا به راحتی بتوانند به فعالیت‌های روزانه خود بپردازند. این خواستگاه‌ها تمام زمینه‌های کاری اداری و تفریحی آنان را در بر می‌گیرد اصول طراحی فضاهای شهری در زمینه فراهم نمودن امنیت محیطی به صورت کلی تمام اقشار جامعه را مدنظر قرار می‌دهد. ولی نکته مهمی که گاه از دید طراحان پنهان می‌ماند توجه به جنسیت افراد در بهره‌گیری از فضاهاست چه بسا فضایی که به راحتی برای جنس مذکر قابل بهره‌گیری است ولی برای جنس مونث کارایی چندانی ندارد احساس امنیت با توجه به خصوصیات جنسی نیز متغیر است و توانایی جسمی و قدرت دفاع شخصی نیز به نوعی دریافت انسان از امنیت را تحت شعاع قرار می‌دهد بر اساس ضوابط امنیتی فضاهای عمومی (مطالعه موردی خیابان) باید به گونه‌ای طراحی شوند تا تمام افراد قابل استفاده. توجه به این مطلب که حضور زنان در فضاهای عمومی چه محل کار و خیابان موجب تلطیف و کاهش خطرات محیطی می‌شد، طراحان را بر آن می‌دارد تا شاخص جنسیت را جزو اصول اصلی طراحی خود قرار دهند در زمینه امنیت محیطی کشورهای اسلامی برنامه‌ها و راهکارهای گوناگونی را به منصفه ظهور رسانده که رویکردهای قوانین اسلامی و اعتقادی در این زمینه دخیل بوده‌اند. لذا دامنه معیارهای امنیت محیطی در این کشورها هم گسترده بوده و هم از اهمیت بالایی برخوردار است.

به منظور بررسی اولیه جهت تعیین طبقه بندی مسیرها مورد نظر در زمینه تراکم و میزان استفاده افراد در طول یک هفته میزان شمارش افراد از مسیرهای مختلف در طول چهار دقیقه مورد بررسی قرار گرفت. این مطالعات شامل تفکیک جنس افراد، متغیر سن، و نشسته یا در حال حرکت بودن آنها می‌باشد. براساس بررسی‌های به دست آمده قادر خواهیم بود تا مشخص نماییم در طول روز از چه فضاهایی به چه اندازه‌ای و با چه جنسیتی بهره‌گیری می‌شود. با رنگ بندی میزان رفت و آمد متوسط در ساعات پر تراکم و کم تراکم با طبقه بندی اعداد آنها را طبقه بندی کردیم.

وقتی محدوده نقاط جرم خیز خیابان قبلا در آن فضاها جرمی رخ داده بر پایه اطلاعات موجود با لایه به دست آمده از مطالعات میدانی مقایسه شود. هم پوشانی این محدوده‌ها مشخص می‌گردد و این نکته که افراد به دلایل عدم امنیت محیطی کمتر در این فضاهای خیابان حرکت می‌کنند و عدم حضور شهروندان در این محدوده‌ها امکان بروز جرم را افزایش می‌دهد.

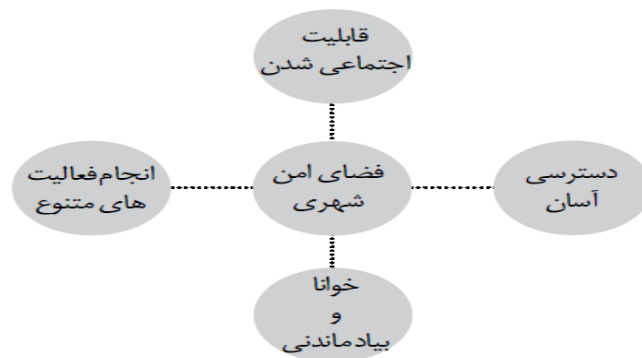
با جداکردن جنسیت‌ها مشخص می‌شود که فضاهایی که توسط آقایان استفاده می‌شود به مراتب از فضاها و مسیرهایی که خانم‌ها به کار می‌رود، بیشتر است و این خود نشان می‌دهد که خانم‌ها دریافت متفاوتی نسبت به امنیت محیطی از این فضاها دارند. مسیرهایی که توسط خانم‌ها بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند، مسیرهای عریض و با تراکم جمعیتی بالا می‌باشد. پوشش گیاهی کمتر و شیب کمتری دارند.

بسیاری از این دلایل شاید بالواقع عینیت نداشته باشند ولی این دریافت ذهنی افراد از امنیت محیط است که مانع از رفتن آنها در فضاهای مربوطه می‌شود. لذا اتخاذ روش‌های نو در جهت بهبود خوانایی و شفافیت محیط‌های عمومی راهی است برای افزایش کارایی آنها.

نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

نگرش جنسیتی به مساله امنیت نمی‌تواند تبعیض و خط‌کشی محسوب شود. زیرا در صورت ایجاد یک فضاها امن برای زنان به طور متعاقب کودکان و مردان نیز احساس امنیت و آرامش خواهند داشت. همچنین از بعد عدالت اجتماعی و عدالت شهروندی، زنان نیز مانند مردان باید در فضای شهری که شهروند آن محسوب می‌شوند احساس راحتی و امنیت داشته باشند و حضور آنان در شهر بدلیل ناامنی ناشی از ضعف‌های شهرسازی محدود نشده باشد.

شکل شماره (۸) : توجیه نگرشی جنسیتی به فضاهای شهری در محدوده

منبع: مطالعات محقق، ۱۳۹۵

اگر برابری در اجتماع را به ایجاد امکان زندگی، انتخاب و رضایتمندی برای تمام افراد با توجه به تفاوت در خصوصیات و نیازهای آنها معنی کنیم، در حال حاضر زنان به عنوان نیمی از جامعه انسانی از امکان حضور برابر با مردان در عرصه اجتماع محروم‌اند. برای تامین این برابری جامعه باید با درک تفاوت در نیازها، موقعیت و اهداف افراد، موانع محدود کننده را رفع کند و به آنها امکان حضور و مشارکت اجتماعی برابر را بدهد.

ترس از جرم به اندازه خود جرم مسئله ساز است. در واقع ترس از جرم، رفتار و حالات را در فضاهای شهری تغییر می‌دهد و این اثرات روی زنان و دیگر گروه‌های آسیب‌پذیر اجتماعی و اقتصادی شدیدتر است، از جمله اینکه حرکت‌های آنها را محدود می‌کند و بویژه بعد از تاریک شدن هوا موجب در خانه مانم‌شکلاتی برای آنها می‌شود و در نهایت وابستگی زنان را به مردها افزایش می‌دهد و یک دید کلیشه‌ای به زنان به عنوان ضعیف و ناتوان بودن را تقویت می‌کند.

براساس مطالعات و بررسی‌های انجام شده در زمینه مطالعه امنیت محیطی در فضاهای شهری به صورت موردی در این محور از دیدگاه زنان در این تحقیق می‌توان اینگونه نتیجه‌گیری کرد: رویکرد اخیر CPTED که بر جلوگیری از جرائم بر پایه اصول طراحی تاکید دارد در اصل روشی برای بهبود بهره‌بری محیط است که

می‌توان محیط‌های شهری به شکلی بهینه بهره جست. البته به نظر می‌رسد در تعیین این حدود و قوانین به جنسیت توجه زیادی نداشته است و یا این اصول بر پایه فرهنگ کشورهای غرب شکل گرفته‌اند توجه به جایگاه زنان در جوامع کنونی و محدودیت‌ها و حرایم موجود به ویژه در کشورهای اسلامی می‌بایستی این شاخصه‌ها را تا حدودی پررنگ‌تر نمود تا احساس امنیت محیطی در بخش‌های مختلف فضاهای شهری به ویژه پارک‌ها و فضاهای گردشی در ساعات مختلف شبانه روز برای زنان فراهم شود تا به راحتی و بدون دغدغه بتوانند از این فضاها استفاده نمایند.

زنان و بویژه زنان سالخورده نسبت به مردان در رویارویی با ناامنی رفتارهای اجتناب‌کننده‌ای دارند و در نتیجه کمتر از فضاهای عمومی استفاده می‌کنند و در صورت عدم امنیت یا احساس عدم امنیت به سمت نزدیک‌ترین مغازه، رفته و استفاده از تلفن‌های عمومی؛ و یا پیاده‌روی به سمت خانه یک دوست؛ و یا پیاده‌روی از بین پارک واحد همسایگی و یا پیاده‌روی به سمت یک سینما و یا رستوران؛ و یا موقعیت‌های ابتدایی و یا انتهایی در سفرهای حمل و نقل عمومی مثل منتظر ماندن در یک ایستگاه اتوبوس و یا پیاده روی از ایستگاه به سمت ماشین پارک شده؛ را انتخاب می‌کند.

هرچه فرد تصور مثبت‌تری از خودش داشته باشد به میزان بیشتری احساس امنیت می‌کند نتایج نشان داده‌اند که بیشترین ارتباط از آن متغیر تصور از خود است یا به عبارتی بالاترین مقدار ضریب تعیین در بین متغیرهای مستقل است. و میان میزان اقتدار زن در خانواده و احساس امنیت او در شهر ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد. هر چه مرتبه شغلی فرد بالاتر باشد به هنگام حرکت در سطح شهر احساس امنیت بیشتری می‌کند و این ناشی از افزایش اعتماد به نفس در فرد است. و این فرض که زنان متأهل در مقایسه با زنان مجرد از احساس امنیت بیشتری در فضاهای عمومی برخوردارند رد شده است و از نظر احساس امنیت، زنان متأهل و مجرد با هم تفاوتی ندارند. زنانی که روزانه و بطور منظم به سطح شهر می‌آیند در مقایسه با دیگر زنان از آرامش خاطر و احساس امنیت بیشتری برخوردارند و خودیارتر هستند. و هر چه تجربه ناامنی یک زن بیشتر باشد در نتیجه اضطراب بیشتر و احساس امنیت کمتری خواهد داشت. این فرض که میان میزان تحصیلات و میزان احساس امنیت زنان رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد تایید نشده است.

جدول شماره (۸) : نکات به دست آمده از دیدگاه زنان در فضای شهری (خیابان)

محدوده ها	دلایل امتناع از استفاده از مسیرها و فضاها
اول	حضور افراد کم در این مسیر مانع از رفتن می شود . حضور پسرهای جوان که ظاهری خیابانی و ناسالم دارند . شیب زیاد مسیر حرکت ؛ لوپ گردش در مسیر پیاده روی طولانی تر می شود..
دوم	فضاهای جدا افتاده از مسیر اصلی است ؛ مسیرهای داخلی ناخوانا می باشد؛ از لحاظ طراحی منظر خوشایند نیست ؛ حضور افراد مرموز و ظاهراً عجیب در ساعات کم تراکم روز مانع از رفتن می شود.
سوم	در هنگام شب نوردهی کمی در میان سروها وجود دارد و احتمال حضور افراد در پشت درختان کنار جوی ها موجب هراس می شود ؛ مسیرهایی جدا از مسیرهای اصلی هستند ؛ افراد کمی رفت و آمد می کنند ؛ وجود پایتال ها و طراحی منظر پیچیده خوانایی فضا را مختل می کند؛
چهارم	قسمت های انتهای مسیر تقریباً بلا استفاده هستند و به هیچ جایی دسترسی ندارند؛ وجود پایتال ها و پوشش کف موجب ایجاد وهم و ناخوانایی می شود ؛ مسیرها باریک هستند (*)؛ افراد کمی به این فضاها دسترسی دارند و رفت و آمد کم است ؛ حضور افراد عجیب و پسرهای جوان (*) . عدم دید کافی توسط دیگر افراد در مسیرها علائم بسیار کم است و نشانه ای برای بن بست بودن مسیر وجود ندارد .
پنجم	مسیرها باریکند و تو در تو . از لحاظ منظر وب طراحی نشده ؛ افراد کمی حضور دارند؛ در تابستان ها پوشش درختچه ها باعث مخفی شدن مسیر و توهم می شود ولی در زمستان مناسب است ؛ حضور مردان در مسیر کنار اسکیت در ساعات کم تراکم مانع از رفتن می شود .
ششم	این مسیرها دید کافی ندارند؛ ناخوانا بودن مسیرها چون فضاهای مخفی زیاد دارد؛ وجود وسایل بلا استفاده از جمله صندلی ها و سطل های شکسته مکانی ناامن ایجاد کرده ؛ پوشش گیاهی کنار گلخانه مانع دید می شود؛ نبود افراد دیگر مانع از رفتن در این فضاها می شود .
هفتم	خلوت بودن و حضور افراد کم باریک بودن بعضی مسیرها منظرسازی نامناسب

مأخذ : یافته های پژوهش، ۱۳۹۵

چالش‌ها و راهکارهای موجود در محور

زنان چه به دلیل مسائل فرهنگی و یا عدم احساس امنیت، ساعات محدودتری را می‌توانند در بیرون از خانه سپری کنند و همین خود یکی از محدودیت‌های جدی برای فعالیت اجتماعی و حضور آنها در فضاهای شهریاز جمله خیابان است. به علت نبود شبکه‌های دسترسی مناسب پیاده‌راه‌ها خوب و متناسب با نیاز زنان با توجه به فعالیت چند بعدی و روزمره آنان تسهیلات کافی برایشان وجود ندارد. خیابان‌ها باید با تامین امکانات مناسب و پاسخگویی به نیاز همگان، امکان حضور اقشارمختلف از نظر جنسی، سنی و ... را در این عرصه‌ها فراهم کنند و به این ترتیب بستری برای تعامل اجتماعی و ارضای این نیاز شهروندان محسوب گردند. بنابراین برای جلب مشارکت و فعالیت زنان در اجتماع، حمایت اجتماعی و افزایش اعتماد به نفس آنان برای این حضور اهمیت کلیدی دارد و مناسب سازی فضاهای شهری برای پاسخگویی به نیازهای این گروه اجتماعی از مهمترین نیازها است. در این میان جلب توجه و حمایت دولت و نهادهای عمومی به عنوان تصمیم‌گیران اصلی و مداخله جدی آنها در برنامه‌ریزی در این زمینه و براساس محورهای زیر بسیار حائز اهمیت است:

- ۱- از نظر احساس امنیت در فضاهای شهری زنان از آسیب‌پذیرترین گروه‌های اجتماعی هستند. تامین نظارت اجتماعی بر فضاها، تزریق فعالیت به فضاهای گمشده و بی‌دفاع، تامین روشنایی مناسب این فضاها به ویژه در ساعات شبانه، دقت در کاشت گیاهان و جلوگیری از ایجاد گوشه‌های پنهان و فاقد نظارت نصب نشانه‌های راهنما و کمک به تعیین موقعیت مکانی بهره‌برداران از فضا از اقدامات ضروری برای رفع این کمبودها هستند.
- ۲- بازنگری در مبلمان پیاده راه‌ها با توجه به برآورد نیاز واقعی زنان و حجم بهره‌برداری آنها و تامین تسهیلات دسترسی دیگر به ویژه تکمیل شبکه‌های پیاده‌راهی امن و با عرض و کفسازی مناسب، می‌تواند تسهیلات مورد نیاز آنان را فراهم کند و حضور هر چه بیشتر و موثرتر زنان در اجتماع و فضاهای شهری را افزایش دهد.
- ۳- زنان عموماً چند مسئولیت را یکجا به عهده دارند و باید به تمامی آنها در یک فاصله زمانی کوتاه پاسخ دهند. مسئولیت فرزندان و کودکان مسئولیت امور خانه در کنار فعالیت حرفه‌ای و اجتماعی از آن جمله‌اند. در اینجا ایجاد ارتباط مناسب میان گرگه‌گاه‌های اصلی فعالیت و مسئولیت زنان حائز اهمیت است مراکز خرید روزانه، مهدکودک‌ها، مدارس ابتدایی، زمین‌های بازی کودکان ... از جمله گرگه‌گاه‌های اصلی در این زمینه هستند.
- ۴- جلوگیری از توسعه حوزه‌های تخصصی و تک بعدی فعالیتی و تلفیق مناسب و چند بعدی فعالیت‌ها در محور مهم انقلاب - ولی عصر از جرم خیزی فضاها می‌کاهد و به زنان امکان تحرک و حضور در تمامی نقاط شهر را می‌دهد
- ۵- تامین نیازها و استانداردهای خاص زنان در برنامه‌ریزی و طراحی فضاها و تامین تسهیلات اجتماعی خود نوعی حمایت فرهنگی برای حضور زنان در اجتماع محسوب می‌شود و از نقطه نظر فرهنگی می‌تواند به رفع موانع این حضور کمک کند.
- ۶- همچنین باید توجه داشت که در برنامه‌ریزی پیاده محورها زنان مسن نیازهای متفاوتی نسبت به زنان و مادران جوان دارند آنها علاوه بر نیاز به امنیت روانی، به دلیل ناتوانی جسمی به تسهیلات کالبدی خاص از جمله نوع کفسازی‌ها، ارتفاع پله‌ها، راهنمای جهت‌یابی و ... احتیاج دارند که باید مورد توجه طراحان قرار گیرد.
- ۷- تامین روشنایی و امنیت معابر در شب و ایمن سازی فضاهای متناسب گداهای عابر پیاده
- ۸- نصب دوربین‌ها در فضاهایی که نظارت محلی کمتری وجود دارد.

- ۹- ارتقای آگاهی زنان از محیط و فضای شهری خیابان از طریق روشنایی استاندارد و نورپردازیهای مناسب تعداد بیشتر نشانه‌ها و تابلوها که باعث خوانایی بیشتر محیط و امنیت می‌گردد و گرهمهای روشن در ساعات تاریکی مثل ایستگاههای اتوبوس، روزنامه فروشیها، ایستگاههای امداد رسانی و ...
- ۱۰- زیباسازی محیط و فضاهای عمومی به وسیله طراحی رنگ آمیزی و نورپردازی؛

جدول شماره (۹) : راهکارها و پیشنهادات اجرایی

راهکارها و پیشنهادات اجرایی در اصول مطروحه در رویکرد CPTED	
تقویت قلمروهای طبیعی	۱- به کارگیری مستمر فضاها به وسیله کاربران از طریق راهکارهای طراحی محیطی . ۲- استفاده از تابلوها، علائم و نشانه های بصری از طریق هنر ارتباط تصویری . ۳- افزایش نظارت های طبیعی و گسترش حس مالکیت از طریق نهادهای اجتماعی . ۴- بکارگیری استراتژی های بازدارندگی بوسیله ارگان های برنامه ریزی اجتماعی . ۵- استفاده از محوطه سازی، حفاظ و نرده در طراحی شهر .
کنترل دسترسی	۱- استفاده از موانع مسدود کننده مانند دیوارها، حصار و نرده . ۲- آگاهی دادن به مردم از مکان ورودی ها و خروجی ها . ۳- استفاده از زیر ساختهای شهری مناسب مانند پوشش کف، جداره و محوطه سازی . ۴- نورپردازی مطلوب و کافی بردروازه ها، ورودی و نوع سیستم دسترسی .
نظارت طبیعی	۱- رعایت استانداردهای مبلمان شهری مانند چراغ های روشنایی . ۲- ایجاد کاربری های مناسب در فضاهای شهری . ۳- التفات به نحوه دسترسی ها به فضاهای عمومی . ۴- جای دهی کیوسک های تلفن و روزنامه فروشی یا دکه های سیار در مناطق جرم خیز . ۵- امکان دهی به حضور انسان ها با تسهیلات خدماتی . ۶- افزایش دید طبیعی با وجود پوشش گیاهی .
حمایت از فعالیت های اجتماعی	۱- اصلاح برنامه ریزی فضایی از طریق استفاده کارآمد از فضاهای شهری . ۲- ایجاد تراکم در فعالیت های اجتماعی در مناطق جرم خیز . ۳- قراردهی فعالیت های اقتصادی خاص در مکان های همجوار نیروهای انتظامی . ۴- جای دهی فعالیت های خدماتی در مناطقی که نظارت عمومی کمتری دارد . ۵- قرار دادن فضاهای خاص در مناطق پرتراکم .
تعمیر و نگهداری	۱- تعمیر و نگهداری تجهیزات شهری از جمله تابلوها و علائم ارتباطی . ۲- حفاظت از آسیب رساندن به تجهیزات شهری مانند حفاظ دار کردن چراغ های معابر . ۳- منظر سازی براساس معیارهای افزایش دهنده دید و نظارت .

منبع : یافته های پژوهش

منابع وماخذ

- ۱- انصاری، مجتبی و همکاران (۱۳۹۲) «بررسی حس مکان در باغ ایرانی و بوستا نه‌ای امروزیین مطالعه موردی: باغ دولت‌آباد یزد و بوستان آب و آتش تهران» فصلنامه مطالعات شهر ایرانی-اسلامی، شماره ۱۳، صص ۱۴-۵
- ۲- بحرینی، حسین؛ تحلیل فضاهای شهری - انتشارات دانشگاه تهران- ۱۳۸۳
- ۳- پورجعفر، محمدرضا، محمودی نژاد، هادی، رفیعیان، مجتبی و انصاری، مجتبی (۱۳۸۷) ارتقا امنیت محیطی و کاهش جرائم شهری با تاکید بر رویکرد CPTED نشریه بین المللی علوم مهندسی دانشگاه علم و صنعت ایران، جلد ۱۹، شماره ۱۶، صص: ۷۶ الی ۷۹.
- ۴- پورجعفر، محمدرضا و صادقی، علیرضا (۱۳۸۷) «اصول حاکم بر طراحی هدفمند محورهای دید شاخص شهری» نشریه هویت شهر، شماره ۳، صص ۱۰۶-۹۵.
- ۵- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۸) «مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری». چاپ سوم، تهران: انتشارات شهیدی
- ۶- پاکزاد، جهان‌شاه و همکاران (۱۳۹۱) «الفبای روانشناسی محیط برای طراحان»، تهران: انتشارات آرمانشهر.
- ۷- پاکزاد، جهان‌شاه، راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران- وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۸۴
- ۸- جهدی، نوید و کلانتری، محسن (۱۳۹۲) «جستاری بر رفتارشناسی انسان در حیطه مطالعات شهری»، همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری، بوکان
- ۹- جهدی، نوید (۱۳۹۲) «رفتارشناسی انسان در فضای شهری با رویکرد افزایش حضورپذیری فضاهای شهری؛ نمونه موردی: میدان نقش جهان اصفهان» پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان
- ۱۰- جعفری، مرضیه (۱۳۹۱) «طراحی سرای محله با رویکرد ارتقاء تعاملات اجتماعی در میان ساکنان؛ مطالعه موردی: محله درکه، تهران، ایران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی؛ دانشکده معماری و شهرسازی
- ۱۱- حبیبی، سید محسن؛ جامعه مدنی و حیات شهری- هنرهای زیبا- شماره ۷- ۱۳۸۴
- ۱۲- حمیدی، حمید؛ افزایش ۱۰ درصدی مشارکت اقتصادی زنان در ایران (WWW. IRWOMEN.ORG) پنج شنبه ۲۳ اسفند ۱۳۸۶
- ۱۳- چرمایف، سرج، الکساندر، کریستوفر؛ عرصه‌های زندگی جمعی و زندگی خصوصی ترجمه منوچهر مزینی- انتشارات دانشگاه تهران - ۱۳۷۶
- ۱۴- خلیلی، محسن؛ آسیب شناسی مشارکت زنان در جامعه معاصر ایران - پژوهش زنان شماره ۲ - پاییز ۱۳۸۶
- ۱۵- ربانی، رسول (۱۳۸۵) «جامعه شناسی شهری» چاپ اول، اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان

- ۱۶- زراء نژاد، منصور و منتظر حجت، امیر حسین؛ نگاهی به مشارکت اقتصادی زنان در ایران- پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی - سال پنجم- شماره هفدهم - ۱۳۸۴
- ۱۷- صالحی، اسماعیل (۱۳۸۷) ویژگی‌های محیطی فضاهای شهری امن، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، صص: ۱۰۷ تا ۱۱۴
- ۱۸- ستوده، هدایت الله و همکاران، مفاهیم بنیادی در جامعه شناسی - نشر آوای نور ۱۳۷۵
- ۱۹- شفیعی، حسن؛ دستور کار ۲۱، منشور مدیریت شهری مشارکتی- شهرداریها - شماره ۳۵- فروردین ۱۳۸۱
- ۲۰- صمدی راد، انور؛ مکانیسم‌های ارتقای مشارکت زنان در ابعاد سیاسی و اقتصادی- فصلنامه رفاه اجتماعی- سال پنجم- شماره ۲۱-۱۳۸۳
- ۲۱- صرافی، مظفر و عبدالهی، مجید؛ تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین، مقررات و مدیریت شهری کشور- پژوهش‌ها جغرافیایی- شماره ۶۳- بهار ۱۳۸۷
- ۲۲- لینچ، کوین، (۱۳۸۱) «تئوری شکل خوب شهر»، ترجمه حسین بحرینی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۲۳- لینچ، کوین (۱۳۹۲) «سیمای شهر»، ترجمه منوچهر مزینی، چاپ یازدهم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
- ۲۴- قدوسی، حامد؛ مشارکت زنان متأهل در بازار کار- (WWW.ZANAN.CO.IR) - شنبه ۲۳ بهمن ۱۳۸۶
- ۲۵- مشیر، زهرا (مدیر کل امور بانوان شهرداری تهران)؛ گفتگو- (WWW.OMMID.COM) ۵ تیرماه ۱۳۸۷
- ۲۶- مرتضوی، شهرناز؛ روان شناسی محیط و کاربرد آن - انتشارات دانشگاه شهید بهشتی - ۱۳۸۰
- ۲۷- میکاییلی، نیلوفر؛ زنان و سرمایه اجتماعی (HTTP://WWW.UN.ORG) ۵ مرداد ۱۳۸۷
- ۲۸- زنجانی زاده، هما؛ بررسی وضعیت زنان و امنیت شهری و عوامل تاثیرگذار بر کاهش امنیت زنان WWW.TEHRANTRAFFIC - ۱۳۸۱
- ۲۹- مدنی پور، علی، (۱۳۸۷) طراحی فضاهای شهری، ترجمه فرهاد مرتضایی، انتشارات پردازش و برنامه ریزی شهری.
- ۳۰- صادقی نایینی، حسن؛ مستشفی لیلا- همایش ملی مناسب سازی محیط شهری راهکارهای ارگونومی و ایمنی، ابزار مطلوب برای مناسب سازی مبلمان شهری - ۱۳۸۵
- ۳۱- عسگری، علی، رازانی، اسد؛ رخشانی، پدram؛ برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری- نشر نور علم - ۱۳۸۱
- 32-Ortiz, anna; prats, maria , urban planning gender and the use of publice space ELSEVIER publication website (http://www.elsevier.com)- ۲۰۰۴
- 33-Arendt, Hannah (1958) , “The Human Condition”, University of Chicago Press, Chicago..

- 34-Cullen, Gordon (1961), "The concise Townscape", Architectural Press, London.
- 35-Gehl, Jan (1987), "Life between Building", Translated by J.Koch, NewYork.
- 36-Gosling, David (1996), "Gordon Cullen: Vision of Design", Academy Editions, Britain.
- 37-Halprin, Lawrence (1972), "Cities", The MIT Press, Massachusetts.
- 38-Hillier, B (1996), "Space is the Machine", Cambridge University Press, Cambridge.
- 39-IPA (2004), "Design Standards: A Framework for Delaware"
- 40-Jacobs, Jane (1993), "Tod und Lebengrober Amerikanischer Stadte", Verlage uhlstein GmbH,

